albert camus
carnete
ÎN ROMÂNEȘTE DE MODEST MORARIU

Apariția, anul trecut, a **Ciumei** lui Albert Camus a pus la dispoziția publicului una din scrierile de bază ale marelui prozator contemporan. Alte titluri vor urma, desigur, acestui prim pas spre o necesară cunoaștere directă a operei sale, cunoaștere pregătită de altfel și grației articolelor de exegeză apărute în diverse periodice.

În același scop am considerat utilă selectarea cîtorva fragmente din **Carnetele** scriitorului, publicate postum de editura Gallimard.

Comentariile sînt inutile, aceste notații fiind prin ele însele cea mai bună exegeză a lui **Albert Camus**, limitată, din păcate, în cadrul unei microantologii, trunchiată de subiectivismul inevitabil al celui care le-a ales într-un spațiu generos pentru o revistă, dar poate restrîns în raport cu materia existentă.

Oricum, extrasele care urmează oferă cîteva repere precise în cunoașterea omului și scriitorului Camus — amîndoi admirabili dincolo de rezervele care se pot face. Ele datează din perioada 1934 (cînd scriitorul avea 21 de ani) — 1951. Evenimentele mai însemnate din viața lui Albert Camus în această perioadă sînt : 1934 — prima căsătorie ; 1935 — Albert Camus fondează „Le Théâtre du Travail”. 1936 — diplomă de studii superioare despre „Neo-platonism și gîndirea creștină” ; călătorii în Austria, Cehoslovacia și Italia. 1937 — profesor la Sidi Bel-Abbès. 1939 — încercarea de a se înrola este refuzată din motive de sănătate. 1940 — la Paris; a doua căsătorie. 1941 — din nou la Oran; „**Mitul lui Sysyph**”. 1942 — **Străinul**. 1947 — **Ciuma** ; 1948 — **Starea de asediu**. 1950 — **Cei drepți**. 1951 — **Omul revoltat**.

Precizare : datarea aflată la începutul fragmentelor există în text ; cea de la sfîrșit, între paranteze, este dedusă de traducător.

Ianuarie, 36 — Grădina de dincolo de fereastră ; nu-i văd decît zidurile. Și cîteva frunzișuri prin care curge lumina. Mai sus, alte frunzișuri. Mai sus, soarele. Și din toată această jubilare a aerului pe care o simți afară, din toată această bucurie întinsă peste lume, nu zăresc decît umbrele frunzișului dansînd pe perdelele albe. Și cinci raze de soare ce revarsă răbdător în odaie o mireasmă blondă de ierburi uscate. O adiere și umbrele se însuflețesc pe perdea. Destul ca un nour — s-acopere și-apoi să descopere soarele, și iată răsărind din umbră galbenul orbitor al vazei cu mimoze. Ajunge : singur sclipătul acesta născînd și iată-mă inundat de o bucurie tulbure și năucitoare.

Prizonier al cavernei, iată-mă singur în fața umbrei lumii. După-amiază de ianuarie. Dar frigul mai stăruie în adîncul aerului. Pretutindeni o pojghiță de soare care ar crăpa sub unghie, dar care învăluie totul într-un surîs etern. Cine sînt și ce pot să fac — decît să intru în jocul frunzișului și al luminii. Să fiu raza de soare în care fumegă țigara mea, dulceața și pasiunea discretă ce respiră în aer. Dacă încerc să mă ating pe mine însumi, în adîncul acestei lumini mă ajung [1]). Și dacă încerc să înțeleg și să gust pe îndelete această savoare delicată care destăinuie secretul lumii, pe mine însumi mă găsesc în adîncul universului. Eu însumi, adică această emoție care mă eliberează de decor. Curînd alte lucruri și alți oameni pun iar stăpînire pe mine. Dar lăsați-mă să decupez acest minut din pînza timpului, așa cum alții lasă o floare între pagini. Ei închid acolo o plimbare cînd iubirea i-a atins. Și eu mă plimb, dar pe mine mă mîngîie un zeu. Viața e scurtă și-i păcat să pierzi vremea. Toată ziua pierd vremea, și ceilalți spun că sînt foarte activ. Astăzi fac un popas și inima mea pornește în propria ei întîmpinare. Și dacă o spaimă încă mă strînge, e pentru că simt această impalpabilă clipă lunecîndu-mi printre degete precum perla de mercur. Să-i lăsăm așadar pe cei care vor să se despartă de lume. Eu nu mă mai plîng, pentru că mă privesc născîndu-mă. Sînt fericit pe lumea asta, căci împărăția mea ține de această lume. Nour care trece și clipă care pălește. Moartea a mea spre mine însumi. Cartea se deschide la o pagină iubită. Cît e de searbădă astăzi, lîngă cartea lumii. Oare-i adevărat că am suferit, nu-i oare adevărat că sufăr ; și că această suferință mă îmbată pentru că ea este soarele și umbrele, căldura și frigul pe care-l simt prea bine, ascuns în adîncul aerului ? Am să mă întreb dacă ceva moare și dacă oamenii suferă pentru că totul e scris în această fereastră prin care cerul își revarsă plenitudinea. Pot spune și voi spune curînd că ceea ce contează e să fii adevărat și-atunci totul se cuprinde, omenie și simplitate. Și cînd oare simt mai adevărat și mai străveziu decît atunci cînd eu însumi sînt lumea ?

Clipă de liniște adorabilă. Oamenii au tăcut. Dar cîntecul lumii crește și eu, înlănțuit în fundul cavernei, sînt copleșit înainte de a fi dorit ceva. Eternitatea e aici și eu o speram. Acuma pot vorbi. Nu știu ce aș putea dori mai bun decît această continuă pezență a mea spre mine însumi. Acum nu vreau să fiu fericit ci numai conștient. Ne credem tăiați de restul lumii, dar e destul ca un măslin să se înalțe în praful aurit, destul cîteva plaje sclipind sub soarele dimineții, pentru a simți cum se topește în noi orice împotrivire. Astfel și cu mine. Dobîndesc conștiința posibilităților pentru care sînt răspunzător. Fiecare minut de viață poartă în el o valoare de miracol și fața lui de tinerețe eternă.

[1]) Prima formulare pentru temele din **Noces**.

*

Patrice [2]) povestește istoria lui de condamnat la moarte : „Îl văd pe acest om. Îl port în mine. Și fiecare cuvînt al său îmi strînge inima. E viu și respiră cu mine. Îi este frică o dată cu mine”.

„...Și celălalt care vrea să-l încovoaie. Și pe el îl văd trăind. Îl port în mine. Îi trimit preotul ca să-l slăbească zilnic”.

„Știu că acuma voi scrie. Este o vreme cînd copacul, după o grea suferință, trebuie să dea fructe. Fiecare iarnă se închide într-o primăvară. Eu trebuie să depun mărturie. Apoi ciclul se va relua”.

„...Nu pot spune altceva decît iubirea mea pentru viață. Dar o voi spune în felul meu...”.

„Alții scriu din ispite amînate. Și fiecare decepție le oferă cîte o operă de artă, minciună urzită cu minciunile vieții lor. Dar scrierile mele se vor naște din fericirile mele. Chiar și atunci cînd sînt crude”. Simt nevoia să scriu așa cum simt nevoia să înot, pentru că trupul mi-o cere. (1936).

[2]) Plan pentru **La morte heureuse**, primul roman al lui A. C., terminat în 1937 și niciodată publicat.

*

Nevoia de a avea dreptate, semn de spirit vulgar (aprilie, 1937).

*

M. 8 sept. Îndelungat coborîș al soarelui. Leandri din Monaco și Genova încărcați cu flori. Serile albastre ale coastei ligure. Oboseala mea și această nevoie de lacrimi. Această singurătate și sete de iubire. În fine, Pisa, vie și austeră, palatele ei verzi și galbene, domurile și de-a lungul rîului Arno sever, grația ei. Tot ce-i noblețe, în refuzul ei de a se dărui. Oraș pudic și sensibil. Atît de aproape de mine pe străzile pustii ale nopții — încît plimbîndu-mă singur, nevoia mea de lacrimi se descătușează în sfîrșit. Ceva sfîșiat în mine care începe să se cicatrizeze. (1937).

*

18 octombrie. În luna septembrie, roșcovii răspîndesc un miros de dragoste peste întreaga Algerie, și-i ca și cum întreg pămîntul, după ce s-a dăruit soarelui, s-ar odihni cu pîntecul umed de o sămînță cu mireasmă de migdale (1937).

7 noiembrie. Personaj. A. M. infirm — ambele picioare amputate — pe jumătate paralizat [3]).

„Alții mă ajută să-mi fac nevoile. Mă spală. Mă șterg. Sînt aproape surd. Ei bine, niciodată nu voi face un singur gest pentru a scurta o viață în care cred atît de mult. Aș accepta și mai rău. Să fiu orb și lipsit de orice simțire — să fiu mut și fără contact cu exteriorul — numai și numai pentru că simt în mine această vîlvătaie sumbră și arzătoare care sînt eu, și — viu — mulțumind încă vieții pentru ce mi-a îngăduit să ard”. (1937)

[3]) Zagreus din **La morte heureuse**, pe care îl asasinează Mersault.

Culcat, surîse cu stîngăcie și ochii lui străluciră. Ea își simți toată iubirea urcînd în piept și lacrimi în ochi. Se aruncă asupra buzelor sale și strivi lacrimi între fețele lor. Plîngea în gura lui, și el, mușca în buzele ei tot amarul iubirii lor (1938).

*

Acești ani teribili de îndoială cînd aștepta căsătoria sau orișice — cînd construia deja filozofia renunțării care va justifica eșecul sau lașitatea lui (1939).

*

E întotdeauna zadarnic să vrei să te desolidarizezi de prostia sau cruzimea celorlalți. Nu pot spune „Ignor”. Ori colaborezi, ori o combați. Nimic nu-i mai puțin scuzabil decît războiul și chemarea la ură naționalistă. Dar războiul o dată survenit, e van și laș să vrei să te depărtezi de el sub pretextul că nu tu ești responsabil. Turnurile de fildeș s-au năruit. Complezența o interzisă față de tine însuți și față de ceilalți.

Judecarea unui eveniment e imposibilă și imorală cînd se face dinafară. Numai în sînul acestei nenorociri absurde îți păstrezi dreptul s-o disprețuiești.

Reacția unui individ n-are nici o importanță în sine. Ea poate servi la ceva dar nu justifică nimic. Să vrei, prin diletantism, să planezi și să te separi de mediul tău, înseamnă să dovedești cea mai derizorie libertate. Iată de ce trebuie să încerc să servesc [4]). Și dacă nu vor avea nevoie de mine, va trebui să accept poziția civilului disprețuit. În ambele cazuri judecata mea poate rămîne absolută și dezgustul meu fără rezerve. În ambele cazuri, mă aflu în mijlocul războiului și am dreptul să judec. Să-l judec și să acționez. (septembrie—noiembrie, 1939).

[4]) După cum se știe, A. C. a luptat în Rezistență.

*

...Dar mai întîi ești obligat să te întrebi dacă ai făcut ceea ce trebuia pentru ca să împiedici acest război... Nu trebuie să te îndoiești că ai ceva de făcut. Fiecare om dispune de o zonă de influență mai mare sau mai mică. O datorează atît calităților cît și defectelor sale. Dar asta n-are importanță, ea există, imediat utilizabilă. Să nu împingi pe nimeni la revoltă. Sîngele și libertatea celorlalți trebuie menajate. Dar dumneata poți convinge zece, douăzeci, treizeci de oameni că acest război nu era și nu este fatal, că există mijloace de a-l opri care pot și încă nu au fost încercate, că asta trebuie spus, scris cînd e posibil, strigat la nevoie. Acești zece sau treizeci de oameni o vor spune la rîndul lor altor zece care o vor repeta. Și dacă lenea îi va opri, cu atît mai rău, reîncepe cu alții. Și după ce vei fi făcut ceea ce trebuie să faci în zona dumitale, pe terenul dumitale, oprește-te și desperează cît vrei. Înțelege că putem despera din cauza sensului vieții în general **dar nu pentru formele sale particulare, ale existenței, pentru că n-avem puteri asupra ei, dar nu de istorie unde individul poate totul. Niște indivizi ne duc astăzi la moarte. De ce n-ar reuși alți indivizi să aducă pacea pe lume ?** (Din „Scrisoare către un desperat”, 1939).

*

E năucitor să vezi ușurința cu care se prăbușește demnitatea unora. Dacă te gîndești, e firesc, pentru că demnitatea în chestiune nu se menține decît prin necontenite eforturi împotriva propriei lor naturi (septembrie, 1939).

*

Regulă : Să cauți întîi ceea ce e valoros în fiecare om. (septembrie, 1939).

*

Mai. Străinul e gata.

*

Dunele din fața mării — zorile răcoroase și trupurile goale întîmpinînd primele valuri încă negre și amare. Apa e greu de purtat. Trupul se mai umezește o dată și aleargă pe plajă sub primele raze de soare. Toate diminețile de vară pe o plajă par să fie primele dimineți ale lumii. Toate serile de vară capătă o față de sfîrșit solemn al lumii. Serile pe mare n-aveau măsură. Zilele cu soare pe dune erau strivitoare. La ora două după-amiază, o sută de metri făcuți pe nisipul arzător îți dau o stare de beție [5]). Ai să cazi. Soarele te va ucide. Dimineața, frumusețea trupurilor brune pe dunele blonde. Teribila inocență a acestor jocuri și goliciuni în lumina svîcnindă.

Noaptea, luna face dune albe. Cu puțin înainte, seara întărește toate culorile, le închide și le face mai violente. Marea e azurie, drumul roșu, sînge închegat, plaja galbenă. Totul piere cu soarele verde, și dunele șiroiesc de lună. Nopți de fericire nemăsurată sub o ploaie de stele. Ce strîngi la piept e oare trup sau noaptea răcoroasă ? Și noaptea de furtună prin care fulgerele alergau de-a lungul dunelor, puneau pe nisip și-n ochi sclipiri portocalii sau albicioase. Sînt nopți de neuitat. Să poți scrie : am fost fericit opt zile în șir (1941).

[5]) Regăsim aici senzația lui Mersault din **Străinul**, cînd făptuiește crima.

*

Despre monotonie.

Monotonia ultimelor opere ale lui Tolstoi. Monotonia cărților hinduse — monotonia profeților biblice — monotonia lui Budha. Monotonia Coranului și a tuturor cărților religioase. Monotonia lui Nietzsche — a lui Pascal — a lui Chestov — teribila monotonie a lui Proust, a marchizului de Sade etc. etc.... (1941).

*

Pentru o psihologie generoasă.

Ajutăm mai mult un om oferindu-i o imagine a sa avantajoasă decît punîndu-l veșnic în fața defectelor sale. Fiecare ființă normală se străduiește să semene celei mai bune dintre imaginile sale. Se poate excelei mai bune dintre imaginile sale. Se poate exemplifica în pedagogie, istorie, filozofie, politică. Noi sîntem, de exemplu, rezultatul a douăzeci de secole de imagistică creștină. De 2000 de ani, omul a văzut prezentîndu-i-se propria sa imagine umilită. Și iată unde am ajuns. Cine poate spune ceea ce am fi dacă aceste douăzeci de secole ar fi văzut păstrîndu-se idealul antic și frumosul lui chip omenesc ? (1942).

*

Întotdeauna există o filozofie pentru lipsa de curaj (1942).

*

Muncitorii francezi — singurii în preajma cărora mă simt bine, pe care vreau să-i cunosc și să „trăiesc” cu ei. Sînt ca și mine (1942).

*

Saint-Etienne și periferia sa. Un astfel de spectacol reprezintă condamnarea civilizației care l-a produs. O lume în care nu există loc pentru ființă, pentru bucurie, pentru desfătarea activă este o lume ce trebuie să piară. Nici un popor nu poate trăi în afara frumosului. Poate să-și supraviețuiască un timp, asta-i tot. Și această Europă, care oferă aici una din fețele sale cele mai constante, se depărtează mereu de frumos. Din această cauză se zvîrcolește și din această cauză va pieri dacă pacea nu înseamnă pentru ea întoarcerea la frumos și locul cuvenit iubirii (1943).

*

În orice suferință, emoție, pasiune, există un stadiu cînd ea aparține omului în ceea ce are el mai individual și mai inexprimabil, și un stadiu cînd aparține artei. Dar în primul moment arta nu poate face niciodată nimic dintr-însa. Arta este distanța pe care timpul o dă suferinței.

Ea este transcendența omului în raport cu el însuși (1943).

A pune problema lumii absurde înseamnă a întreba: „Vom accepta desperarea fără să facem ceva ?” Presupun că nici un om cinstit nu poate răspunde da. (1943—1944).

*

Decembrie. Inima asta plină cu lacrimi și noapte (1944).

*

Omul care aș fi dacă n-aș fi fost copilul care am fost (1945).

*

Octombrie, 45. Estetica revoltei. Imposibilitatea omului de a despera total. Concluzie : orice literatură a desperării nu figurează decît un caz limită și nu cel mai semnificativ. Ceea ce este remarcabil în om nu-i faptul că desperează, ci faptul că depășește sau uită desperarea. O literatură desperată nu va fi niciodată universală. Literatura universală nu se poate opri la desperare (nici la optimism de altfel — ar fi suficient să inversăm raționamentul); trebuie doar să țină cont de ea. De adăugat : rațiuni pentru care literatura este universală sau nu.

Nu pot crea decît printr-un efort continuu. Tendința mea e să mă rostogolesc în imobilitate. Panta mea cea mai profundă, cea mai sigură, este tăcerea și gestul cotidian. Ca să scap divertismentului, fascinației mașinalului, mi-au trebuit ani de încăpățînare. Dar știu că stau în picioare tocmai prin acest efort și dacă o clipă doar aș înceta să cred într-însul m-aș rostogoli în prăpastie. În acest fel mă țin în afara bolii și a renunțării, ridicînd capul cu toate forțele mele pentru a respira și-a învinge. Acesta-i felul meu de a despera și de a mă vindeca de desperare (1945).

*

Lui Guilloux : „Toate nenorocirile oamenilor provin din faptul că nu folosesc un limbaj simplu. Dacă eroul din Neînțelegerea ar fi spus : „Iată-mă, eu sînt și-s fiul tău”, dialogul ar fi fost posibil și nu echivoc ca în piesă. Nu mai există tragedia, deoarece culmea tuturor tragediilor e în surzenia eroilor. Din acest punct de vedere, Socrate este cel care are dreptate, împotriva lui Isus și Nietzsche. Progresul și măreția adevărată e în dialogul la înălțimea omului și nu în evanghelie, monologată și dictată din vîrful unui munte singuratec. Iată unde am ajuns. Ceea ce echilibrează absurdul este comunitatea oamenilor luptînd împotriva lui. Și dacă am ales să servim această comunitate, am ales să servim dialogul pînă la absurd împotriva oricărei politici a minciunii sau a tăcerii. Astfel sîntem liberi cu ceilalți (1946 ?).

*

Nimeni, ca mine n-a fost atît de sigur să cucerească lumea pe căile drepte. Și-acum... Oare unde a fost fisura, ce a slăbit brusc și ce a determinat restul... (1943 ?).

*

Un mic golf înainte de Tenès, la poalele unui lanț muntos. Semicerc desăvîrșit. În seara care se lasă, o plenitudine angoasantă plutește pe apele tăcute. Înțelegi astfel că dacă grecii au creat ideea desperării și a tragediei, ei au făcut-o întotdeauna prin frumos, și ceea ce-i copleșitor într-însul. Este o tragedie care culminează. În timp ce spiritul modern și-a creat desperarea pornind de la urîciune și mediocritate.

Ceea ce vrea fără îndoială să spună Char. Pentru greci frumosul e punctul de plecare. Pentru un european este țel, rareori atins. Nu sînt modern. (1940).

*

Procurorul intră în celula condamnatului. Acesta e tînăr — surîde. E întrebat dacă vrea să scrie. Da, răspunde el. Și scrie „zi de victorie”! Surîde mereu. Procurorul îl întreabă dacă dorește ceva. Da, răspunde tînărul. Și-l pălmuiește din toate puterile. Paznicii se năpustesc asupra lui. Procurorul ezită. O ură imensă și veche de cînd lumea îl inundă. Rămîne însă imobil, o idee urcă încet la suprafață. Nu i se poate face **nimic. Celălalt surîde și privește. Nu, spune el vesel, nimic de făcut. Procurorul cu nevasta lui. Dar bine, îi spune ea, ce-ai făcut. Nu l-ai..**

— Ce ?

— Adevărat. Nimic de făcut.

Din proces în proces, procurorul servește mai departe justiția. Așteaptă în fața fiecărui inculpat momentul slăbiciunii. Nimic însă, s-au înțeles cu toții.

Apoi începe să judece cu prea multă ură. Deviază. Devine eretic. E condamnat. Un val ce revine atunci. Asta-i libertatea. Il va pălmui pe procuror. Aceeași scenă. Dar el nu surîde și chipul celuilalt e în fața lui. „Dorești cumva...”

Se uită la procuror : „Nu, îi spune. Să mergem” (1948).

*

După ce am văzut o singură dată strălucirea fericirii pe fața unei ființe iubite, știm că un om nu mai poate avea altă vocație decît aceea de a aprinde lumină pe fețele din preajma sa... și ne sfîșie gîndul nefericirii și al nopții pe care o aruncăm, prin simplul fapt că trăim, în inimile întîlnite (1949).

*

Cînd Jan Huss era ars, fu văzută o băbuță cu înfățișare blajină care aducea vreascul ei pentru a-l adăuga rugului (1949).

*

Eseu despre Mare.

Desperatul n-are patrie. Dar eu știam că marea există și de aceea am trăit în mijlocul acestui timp muritor.

Astfel, ființe care se iubesc și s-au despărțit pot trăi în durere. Dar orice ar spune, nu trăiesc în desperare : ele știu că iubirea există (1949).

*

În ciuda aparențelor, principala mea ocupație a fost întotdeauna iubirea (multă vreme plăcerile și, pentru a încheia, elanurile sale cele mai sfîșietoare). Am sufletul romanesc și mi-a fost întotdeauna foarte greu să-l preocup cu altceva (1949).

*

Țăranul care, în mijlocul unei rugăciuni ce-a stors lacrimi tuturor, rămăsese indiferent. Celor care îi reproșau răceala, le răspunse că ține de altă parohie (1950).

*

„...Aceste două făpturi nenorocite care singure se cunoșteau pe lume, care singure puteau să-și facă dreptate, să se înțeleagă și să se consoleze, păreau doi dușmani de neîmpăcat, înverșunați să se sfîșie” (1950).

*

A îmbătrîni înseamnă a trece de la pasiune la compasiune (1950).

*

Opera mea în timpul acestor două prime cicluri : ființe fără minciuni, deci nereale. Nu există. Iată fără îndoială de ce și pînă acum nu sînt un romancier în înțelesul obișnuit. Ci mai degrabă un artist care creează mituri pe măsura pasiunii și-a angoasei sale. Iată de asemenea, de ce ființele care m-au adus pe lumea asta sînt întotdeauna cele care au avut forța și exclusivitatea acestor mituri (1950).

*

Progres : să renunți să spui unei ființe iubite suferința pe care ți-o provoacă (1950).

*

Orice împlinire este o servitute. Ea te obligă la o împlinire mai înaltă (1951).

ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS ALBERT CAMUS

ÎN ROMÂNEȘTE DE MODEST MORARIU

CARNETE CARNETE

ÎN NUMĂRUL VIITOR, ÎN ACEASTĂ PAGINĂ

GEORG TRAKL

— poeme —

În tălmăcirea lui Petre Stoica

Redacția și administrația : Bacău, strada Oituz, nr. 26, telefon 13759 - Tiparul executat la Intreprinderea poligrafică Bacău

40.564